

TAFOFIEL 009 – oktober 2011

Sinds februari 2010 mag u van Epitaaf vzw op gepaste tijd een nieuwsbrief in uw mailbox verwachten. Wij hopen u op deze manier beter en sneller te informeren over onze activiteiten.

Worden behandeld in deze Tafofiel 009

1. Opendeurdag 30 oktober 2011
2. CultUur van de Stilte
3. Verslag jaarlijkse bijeenkomst ASCE te Wenen
4. Aankondigingen
5. Bloemlezing uit de pers
6. Artikel: Natuurlijk herdenken
7. Lidgelden

De naam Tafofiel, uit het Grieks "taphos" = graf, en "philos" = vriend, een gepaste naam dus voor de elektronische nieuwsbrief van Epitaaf vzw.

Veel leesplezier.

OPEN DEURDAG

Museum voor Grafkunst, O.L.V. - Voorplein 16, 1020 Laken

30 oktober 2011, 11u-16u

BESSST: EEN HEFBOOM VOOR MEER LEEFKWALITEIT IN HET BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK GEWEST

Cruciale rol voor Epitaaf vzw in de opstart participatietraject rond stilte en rust

Intro

Waarde van stilte in een grootstedelijke context

De maatschappelijke vraag naar **stilte-** en **rustbeleving** groeit zienderogen. Te midden van een vooral op productie, consumptie en versnelling gerichte maatschappij bieden stilte en rust opnieuw ruimte om in contact te treden met waarden die verdieping en ontmoeting mogelijk maken.

Stilte, rust en ruimte – in het Engels: *tranquillity* – hebben een transversale weerslag op verschillende beleidsdomeinen – cultuur, natuur & leefmilieu, welzijn & volksgezondheid, mobiliteit, ruimtelijke ordening, onderwijs, toerisme... – en verbinden deze met elkaar. Ook uit het bedrijfsleven komen duidelijke signalen over de impact van stiltebeleving op creatie- en veranderingsprocessen.

Vandaag zijn stilte, rust en ruimte in het sterk verstedelijkte Noordwest-Europa geëerde, schaarse kwaliteiten. Ze kunnen de **hefboom zijn voor duurzame, eigentijdse vormen van stedelijke ontwikkeling**. Ze werken ook inspirerend in een samenleving die op zoek is naar (nieuwe) **gemeenschapsvormende** waarden en zingeving.

In verschillende omliggende Europese grootsteden – Amsterdam, Berlijn, Parijs, Londen... – is de laatste jaren op verschillende manieren gewerkt aan een grotere **leefkwaliteit** en stilte- en rustbeleving in de **stad**.

Het stiltethema in Brussel

Leefkwaliteit en een ‘internationale stad op mensenmaat’ lopen als rode draad doorheen de beleidsnota 2009-2014 van VGC-collegelid De Lille. Een internationale stad op mensenmaat is ook een stad waar levenskwaliteit voorop staat, waar mensen zich verbonden en thuis voelen. Vanuit die brede doelstelling wil De Lille stilte, rust en ruimte in zijn beleid inbedden.

Dit project rond stilte, rust en ruimte als hefboom voor meer leefkwaliteit in Brussel zal ongetwijfeld bijdragen tot de identiteit en het imago van ‘Brussel als **Eco Capital of Europe**’.

Een Brusselse **erfgoedgemeenschap** rond stilte en leefkwaliteit kan heden en verleden, oud en nieuw, natuur en cultuur... bewust en beleidsmatig met elkaar verbinden.

Een gedragen meerjarenproject dat vertrekt vanuit erfgoed

Vanuit de notie stilte- en rustbeleving als uiting van **immaterieel, ontastbaar erfgoed** wil De Lille samen met zoveel mogelijk betrokkenen een begin maken met dit eigentijds, vernieuwend verhaal voor Brussel. Stilteplekken en -praktijken in de stad verdienen het om gekoesterd en gevrijwaard te worden door beleidsmakers, bewoners en bezoekers. Op die manier werkt hij mee aan de **safeguarding** van een kwaliteitsvolle leefomgeving met en voor zoveel mogelijk betrokkenen.

Het **meerjarenproject** zet in op 'stilte beleven', 'stilte maken' en 'stilte beheren' ter versterking van de leefbaarheid en de dagelijkse leefkwaliteit in de stad voor zoveel mogelijk betrokkenen.

Bessst: een gemeenschap van 'stiltebemiddelaars'

Het stilteproject kreeg de naam Bessst mee, wat verwijst naar Brussel en stilte.

Het wil kwaliteitsvolle plekken, personen en praktijken rond stilte, rust en ruimte op het spoor komen, met aandacht voor het historische, de erfgoedcomponent, mythische aspecten, buurtleven, verhalen, interculturele dialoog en tradities.

Daarom wordt een community van '**stiltebemiddelaars**' opgestart. Zij gaan de dialoog met de eigen Brusselse omgeving aan, willen (anker)plekken koesteren en hierrond gemeenschapsvormend samenwerken en praktijken ontwikkelen.

Deze stiltebemiddelaars vormen de schakel naar het brede publiek en kunnen vanuit verschillende invalshoeken meewerken: als beleidsverantwoordelijke of ambtenaar, of vanuit hun werk in sociaal-culturele organisaties, vormingsinstellingen, bedrijven of burgerinitiatieven. Zij zullen hierin vanuit de VGC en door Waerbeke vzw inhoudelijk, organisatorisch en methodologisch ondersteund en begeleid worden.

4

Een symbolisch startmoment

Wanneer?

Zondag 30 oktober 2011. De laatste zondag van oktober gaat elk jaar in heel Europa de wintertijd in. Overal staat de klok tijd die dag één uur stil. Een betekenisvol moment om de waarde van stiltebeleving voor alle Europese burgers in hun eigen hoofdstad voor het eerst officieel aan de orde te stellen. Dit geldt natuurlijk bij uitstek voor alle bewoners en bezoekers van de stad, waar ze ook vandaan komen.

Zondag 30 oktober 2011 is het ook precies tien jaar geleden dat diverse overheden in ons land – onder leiding van toenmalig Vlaams minister Vera Dua – een begin maakten met een stiltebeleid. Wat toen begon vanuit Leefmilieu op het platteland krijgt nu een volwaardige aanvulling in Brussel. Cultuur en ecologisch bewustzijn gaan immers hand in hand.

Op zondag 30 oktober 2011 luiden ook tal van gemeenten en steden, organisaties en individuele burgers in Vlaanderen & Brussel **CULTUUR VAN DE STILTE** in, een sensibiliseringscampagne rond de waarde van stilte, rust en ruimte in het leven van alledag. Die dag maken burgers overal te lande tijd voor wat er werkelijk toe doet. Zie www.cultuurvandestilte.be.

Waarom Epitaaf vzw?

Epitaaf is

- een bijzondere plek in Brussel waar stilte 'van nature' heerst en verleden en heden, leven en dood, creativiteit en sprakeloosheid, kitsch en kunst... samenkomen,
- een uitdagend initiatief rond funerair erfgoed; een 'brug' tussen onroerend, roerend en immaterieel, ontastbaar erfgoed (rituelen, gewoontes...),
- een voorbeeld van een zeer actieve, kleinschalige en met uiterst bescheiden (financiële) middelen werkende 'erfgoedgemeenschap' (cfr. Faro-conventie, 2005), als concrete voorbeeld van een 'community of practice' rond stilte, rust en ruimte in de hoofdstad

Waar & wanneer?

In het voormalige kunstatelier van de 19de beeldhouwers Salu in Laken. Een indrukwekkend patrimonium dat vandaag wordt beheerd door Epitaaf vzw (zie www.epitaaf.org).

5

Deze uitvoering heeft plaats op 30 oktober om 2u – het uur dat de tijd stilstaat – in het atelier Salu en zal gecapteerd worden om achteraf via de website www.Bessst.be te worden verspreid. Het gaat dus niet om een publieke voorstelling.

Noteer ook dat radio KLARA zaterdag 29 oktober haar programma in het teken van stilte plaatst. **Over de Brusselse stilteplek par excellence (het voormalig atelier van Ernest Salu in Laken) zal Greet Samyn rapporteren in SANSSOUCI (10-12u Klara).**

Hoe?

Met de integrale uitvoering van 'Música callada' (Stilzwijgende muziek) van de Catalaanse componist Federico Mompou (1893-1987).

Federico Mompou leefde een teruggetrokken leven in Barcelona en Parijs. Hij schreef korte, op improvisaties lijkende muziekstukken die als 'delicaat' of 'intiem' beschreven kunnen worden. Het Frans impressionisme en Erik Satie waren zijn voornaamste inspiratiebronnen.

Over de partituur schreef de componist: “Het is erg moeilijk de betekenis van ‘*música callada*’ in een andere taal te vatten. De mystieke dichter San Juan de la Cruz zingt in een van zijn mooie gedichten: ‘*stilzwijgende muziek, welluidende eenzaamheid*’. Hiermee zocht hij naar de juiste woorden voor de idee van een muziek die de stem van de stilte doet weerklinken. De muziek bewaart haar ‘*stilzwijgende*’ stem voor zich. Of beter: ze ‘*zwijgt*’ als eenzaamheid muziek wordt.”

Met wie?

- **Thomas Dieltjens** (°1969) studeerde aan het conservatorium te Brussel en later aan de *Hochschule der Künste* in Berlijn. Naast concerten als solopianist treedt hij voornamelijk op in kamermuziekensembles. Thomas Dieltjens is stichtend lid en artistiek leider van *Het Collectief*. Daarnaast wordt hij regelmatig uitgenodigd door ensembles als *Oxalys*, *Capilla Flamenca*, *Danelkwartet*, *Spiegelkwartet* en het *Quince Quartet* (GB). Met al deze ensembles speelt hij concerten over de hele wereld en op festivals als *Ars Musica*, *Klarafestival*, *Musik+ Tirol*, *Schleswig-Holstein Festival*, *Festival van Vlaanderen*, *Festival de Saintes*, *Campos do Jordao*(Brésil), *Festival de Saintes(F)*, ... Verder vormt hij vaste duo's met fluitist Toon Fret, klarinettist Benjamin Dieltjens, hoboïst Eric Speller en violiste Miki Tsunoda. Thomas Dieltjens is leraar kamermuziek aan het *Koninklijk Conservatorium Brussel* sedert 1992.

- **Mirjam Devriendt** (°1961) is fotografe en woont in Brussel. Ze maakt sinds 2000 foto's van de werken van Berlinde De Bruyckere en werkte mee aan haar volgende publicaties *één*, *en alles is aaneengenaaid*, *poten worden bomen*, *in flanders fields*, *Schmerzmann* en *In the woods there were Chainsaws*. Ze werkt ook reeds lang samen met choreograaf en danser Vincent Dunoyer; werkte mee aan het muziektheater *Waar is mijn ziel* onder regie van Caroline Petrick; werkt ook voor kunstenaars zoals Peter Buggenhout, Johan Tahon en maakt foto's voor Jan Michiels, Collegium Vocale, Ictus... Ze geeft les fotografie aan de Academie voor Beeldende Kunsten te Anderlecht.

- Studenten **RITS** voor audiovisuele opname van het evenement. De uitvoering zal rechtstreeks te volgen zijn via internet en hierop nadien ook terug te vinden zijn.

- Piano's Maene voor levering van Steinway vleugelpiano.

VERSLAG

Annual General Meeting of ASCE Museumplaats Wenen, 22-24 september 2011

Epitaaf vzw is sinds vier jaar lid van ASCE en was dit jaar voor de derde keer op rij aanwezig op de jaarlijkse vergadering van deze Europese organisatie (ASCE= Association of Significant Cemeteries in Europe, www.significantcemeteries.org/en/news-activities). Het ASCE congres 2011 had plaats in Wenen. Op het programma stond diverse lezingen, plaatsbezoeken en de voorstelling van de stand van zaken van de European Cemeteries Route, een project om begraafplaatsen toeristisch te promoten (www.cemeteriesroute.eu). Er werd gestart met het afscheid van voorzitter Maria Luisa Yzaguirre en de verkiezing van een nieuwe voorzitter, de Sloveense Lidija Plibersek. Anne-Flor Vanmeenen, initiatiefnemer van het project “de dood in Kinderschoenen (zie Tafofiel 7, april 2010) en lid van Epitaaf bracht in Wenen een erg gesmaakte uiteenzetting over kindergraven (foto hierboven). De lezingen maakten duidelijk dat in heel Europa vrijwilligers en administraties van begraafplaatsen gepassioneerd werken aan een toekomst voor hun begraafplaats, met oog voor het verleden. Dit bleek ook in de contacten tijdens de pauzes en de gesmaakte lunches aangeboden door de stad Wenen. Epitaaf legde contacten met Hamburg, München en Berlijn, met Boekarest, Dublin, Innsbruck en Wenen enz. Anders dan in België waar enkel gemeenten begraafplaatsen mogen beheren, worden in de meeste Europese ook begraafplaatsen gerund door parochies of zijn ze in handen van privé-ondernemers. Gemeenschappelijk is het gevoel dat het funerair erfgoed op een steeds groter publiek draagvlak kan rekenen.

WORKSHOP VERSTEENDE GETUIGENISSEN

Jeugd- en ontmoetingscentrum, Bollewerpstraat 3, 8770 Ingelmunster

8 november 2011, 11u - 16u

Deelname gratis mits inschrijving via lieve.dedoncker@ingelmunster.be

Inventarisatie van graftekens en het opstellen van een herwaarderingsplan voor een begraafplaats vormen de basis voor een goed beheer en behoud van deze waardevolle cultuur-historische monumenten. Deze workshop belicht een aantal thema's die nauw samenhangen bij de ontsluiting van dit stukje vaak ondergewaardeerd erfgoed.

Workshop in het kader van sociale innovatie klein religieus erfgoed:

PROGRAMMA	
10.30u.	Ontvangst
11u.	• Opening met verwelcoming door Trees Lapeere, Schepen van Cultuur in Ingelmunster • Voorstelling Project Versteende getuigenissen door Kim Van Belleghem, coördinator Projectvereniging Terf • Werken met vrijwilligers bij de ontsluiting en restauratie van begraafplaatsen door Annemie Havermans, kunsthistorica en medewerker bij VZW Epitaaf
12.15u.-13.30 u.	Middagpauze met broodjes
13.30u.	• Onderhoud van funerair erfgoed door Django Maekelberg, medewerker Monumentenwacht Oost-Vlaanderen • Wat te doen met de Database Kruisen en Kapellen door Paul Peeters, Monumentenwacht Limburg (Nld) / Masters Inform. • Herwaarderingsplan voor het kerkhof door Hans Druart, Bureau voor Vrije Ruimte • Bezoek aan het kerkhof in Ingelmunster
16u.	Afsluiter

WENEN, KLAGEN, TREUREN,

Tentoonstelling Raoul Verstraeten

Kapel stedelijke begraafplaats Lokeren, Bleekmeersstraat

29-30 oktober, 1-2 november 2011, 10u-12u en 14-17u

Wenen, klagen, treuren

**Tentoonstelling
Raoul Verstraeten
in kapel Bleekmeersstraat**

De tentoonstelling is te bezoeken op
29 en 30 oktober en op
1 en 2 november,
telkens van 10 tot 12 uur
en van 14 tot 17 uur, in de kapel
rechts aan de ingang
van de begraafplaats Bleekmeers
in de Bleekmeersstraat.

Traditiegetrouw herdenken we tijdens Allerheiligen onze overleden familieleden en vrienden. Naast het aspect van herdenken is er de esthetisch dimensie van een begraafplaats. Raoul Verstraeten bracht de schoonheid het funerair erfgoed al meermaals in de belangstelling, onder meer met de fototentoonstelling "In alle Stilte" in huis Thuysbaert te Lokeren en ... in Beveren. In de periode van Allerheiligen presenteert deze Lokeraar de thematische fototentoonstelling "Wenen, klagen, treuren", waar het beeld van de vrouw in de funeraire kunst wordt getoond. Dit wordt begeleid door enige passende bespiegelingen.

BLOEMLEZING UIT DE PERS

Epitaaf bestuurslid Pierre Brewee volgt wat er verschijnt m.b.t. funerair erfgoed in de pers en media op de voet. Hij maakt voor ons een korte samenvatting. In geen geval heeft deze bloemlezing de bedoeling om volledig te zijn maar is ze eerder opgevat om er trends in aan te wijzen en soms ook de berichten van een kritische noot te voorzien.

Restauraties op de stedelijke begraafplaats van Eeklo

Het stadsbestuur van Eeklo trekt 35.000 euro uit voor het restaureren van enkele beschermde maar vervallen grafmonumenten op de stedelijke begraafplaats. Het gaat om waardevolle graven op het oudste kerkhofgedeelte aan de Molenstraat, waarvoor het stadsbestuur een onderhoudsplicht heeft. Sommige van deze monumenten zijn dringend aan restauratie toe. De stad vroeg bij Ruimte en Erfgoed de maximale subsidies en toelagen aan en de afdeling Oost-Vlaanderen stuurde de Eeklose subsidie-aanvraag met gunstig advies door naar Brussel.

Beheer op de begraafplaats van Roeselare

Het is het Roeselaarse stadsbestuur duidelijk menens werk te maken van de begraafplaatsen. Op de oude stedelijke begraafplaats in de Groenestraat zijn acht graven met een architecturale waarde gerestaureerd. De stad is eigenaar van achthonderd graven die uit concessie zijn. De groendienst en de dienst Cultuur maakten een selectie van graven die gerestaureerd moeten worden. Het gaat om 120 graven en grafkapellen met een architecturale waarde en/of de laatste rustplaatsen van historische figuren. Tussen begin maart en 30 juni werden de eerste acht graven gerestaureerd. De totale kostprijs voor deze operatie bedroeg 96.774,90 euro. De graven werden grondig gereinigd en hun stabiliteit werd verzekerd, telkens met behoud van zoveel mogelijk originele stukken. De betrokken stadsdiensten hopen dat het huidige en de volgende besturen een vervolg zullen breien aan deze inspanningen. Tweejaarlijks zouden een aantal graven aangepakt moeten worden om binnen 25 jaar de volledige lijst afgewerkt te hebben. Er wordt op de oude stedelijke begraafplaats niet alleen werk gemaakt van grootschalige restauraties: dankzij Europese subsidies worden momenteel ook een aantal mensen via de sociale economie opgeleid om kleine reparaties aan de graven uit te voeren. Hoewel het nieuwe deel van de stedelijke begraafplaats in de Groenestraat al in juni 2010 in gebruik genomen werd, is dit pas onlangs officieel geopend door het stadsbestuur. De begraafplaats is dit jaar veertig jaar in gebruik en dankzij de in gebruik name van dit nieuwe deel verdubbelt ze in omvang en is ze voortaan acht in plaats van vier hectare groot. De huidige bevolkingsgroei maakte een snelle uitbreiding noodzakelijk. De werken kostten 1,5 miljoen euro en creëerden ruimte voor drieduizend graven. Gekozen werd voor een parkbegraving die bezinning en rust uitstraalt: een waterpartij waarover een kronkelend pad loopt, symbool van een slingerplant die niet loslaat en zich hecht rond het water waaruit alle leven komt, met aan het einde de kinderbegraving in de vorm van een bloembodem met kroonbladeren. Verder werd een tumulus gerealiseerd, een heuvel geïnspireerd op de Romeinse grafheuvels, van waarop het kerkhof te overschouwen is. Tenslotte werden hier en daar zitbanken geplaatst om tot rust te komen in een groene omgeving.

ARTIKEL

Natuurlijk herdenken

tekst: Pierre Brewee

foto's: Laurent Vrijders

Iedereen is vertrouwd met de klassieke begraafplaatsen: je gaat er op Allerzielen een groet brengen aan de dierbaren die je zijn voorgedaan in de dood ... of je gaat er op een luie dag eens de rust opzoeken van een dodenakker en geniet er van de schoonheid die je om je heen ziet: monumenten, epitafen, foto's, planten en dieren, het verval dat om zich heen grijpt, ... Verschillenden onder ons hebben zich ongetwijfeld bij dergelijk bezoek al eens de vraag gesteld of de klassieke begraafplaats met haar grafzerken, monumenten, zuilen, kruisen en kapellen haar tijd niet heeft gehad: mensen kiezen steeds minder voor een traditionele begrafenis, de crematie wint steeds meer terrein en dat zie je ook duidelijk wanneer je een begraafplaats bezoekt. Niet-beschermden graven worden meer en meer definitief geruimd (je mag gerust spreken van een "kaalslag") en de vrijgekomen ruimte wordt deels ingenomen door verschillende soorten columbaria en urnenvelden die elk op hun manier tegemoet komen aan de meest uiteenlopende wensen van zovele overledenen en nabestaanden. Ernest Salu III moest het atelier na meer dan een eeuw stop zetten toen de vraag naar grafkunst stil viel en na het afschaffen van de eeuwigdurende concessies en het groeiende succes van de crematie zie je dat ook de klassieke grafsteen steeds minder en minder deel gaat uitmaken van de "begraafplaats nieuwe stijl".

11

verval op de oude begraafplaats van Londerzeel

Deze ingrijpende veranderingen wijzen duidelijk op een mentaliteitswijziging: lange tijd was de dood een taboe en het hele gebeuren werd zo snel mogelijk op een vrij koude, uniforme en onpersoonlijke manier afgehandeld door een professionele sector (ziekenhuizen, begrafenisondernemers, steenhouwers), maar er wordt opnieuw nagedacht over het hele stervensproces (sterven, rouwen, begraven of cremen), er worden vragen gesteld bij die kille, steriele en voorgekauwde traditionele manier van afscheid nemen en men gaat op zoek naar nieuwe dingen om in deze hectische tijden afscheid te nemen op een manier “waar men zich als overledene of nabestaande goed bij voelt”. Mensen zien heel het begrafenisritueel opnieuw als een manier om zich te uiten en gaan op zoek naar een uitvaart die model staat voor hun denken en doen, model staat voor hun “zijn”.

Een “green burial” (ook wel eens “natural burial” genoemd) is een voorbeeld van die groeiende behoefte, die nood aan een meer persoonlijke invulling van een uitvaartplechtigheid, die vraag naar een alternatief voor het commerciële traditionele gebeuren waar vele mensen zich niet goed bij voelen.

Natuurbegraafplaatsen: begraafplaatsen zonder grafmonumenten

Bij een natuurlijke begrafenis gaat alle aandacht naar de natuur, het milieu. De eerste Britse natuurbegraafplaats werd in 1993 in Carlisle in gebruik genomen: de Verenigde Staten volgden drie jaar later, maar sommigen beweren dat een green burial teruggrijpt naar de pionierstijd van de Verenigde Staten, toen de mensen die hun kans waagden in dit nieuwe, onontgonnen, ruwe land in vele gevallen hun laatste rustplaats vonden in de open natuur, tussen struiken en bomen, langs de kant van de weg of in een vlakte.

12

Natuurlijk begraven geschiedt op een heel milieuvriendelijke manier. Monumenten, grafstenen, naamplaten, kruisen en andere herkenningstekens die courant voorkomen op een klassieke begraafplaats zijn uit den boze, worden gezien als een milieuvervuilend element. Op een natuurbegraafplaats is alles op en rond een graf biologisch afbreekbaar:

een vers gegraven graf zal je natuurlijk altijd herkennen, maar het is de bedoeling dat alles na verloop van relatief korte tijd is opgegaan in de natuurlijke omgeving.

De bloemen gaan op in het landschap en alleen het vergankelijke houten naamplaatje rest.

Men kan een boom of struik op een graf planten als herkenningsbaken, maar sommigen zien zelfs deze “kleine” ingreep als een verstoring van de natuur en dus niet passend in de filosofie van een natuurlijke begrafenis. Zo staat in het reglement van de Nederlandse natuurbegraafplaats Bergerbos bijvoorbeeld heel duidelijk te lezen dat het aanplanten van bloemen en planten die vreemd zijn aan een bosomgeving niet toegelaten is. Bij je inschrijving voor de nieuwsbrief van The Natural Burial Co-operative, de overkoepelende organisatie van Canadese natuurbegraafplaatsen, gaat men via een vragenlijst even na in hoeverre je visie op het hele gebeuren overeen stemt met het gedachtengoed van een natural burial: niet voor niets vraagt men in deze enquête of je je kan verzoenen met de gedachte dat geen grafmonument of grafsteen, geen kruis of ander gedenkteken de plaats aanduidt waar je begraven bent.

Ondanks de grote mentaliteitswijziging die plaats vindt in onze beleving van heel het stervensproces hebben vele mensen het blijkbaar nog altijd moeilijk met de gedachte te rusten in een “anoniem” graf: zelfs de grootste natuurliefhebbers en vrijdenkers hebben blijkbaar behoefte aan een klein herkenningspunt zoals een handgemaakt houten naamplaatje of een kei met vermelding van naam, geboorte- en overlijdensdatum, eventueel geboorteplaats en plaats van overlijden. De meeste mensen kunnen zich blijkbaar niet verzoenen met de gedachte dat ze na hun dood in een naamloos graf gewoon “deel worden” van het bos of het landschap waarin ze werden begraven.

enkele keien als herkenningspunt, met een naam en een tekening van een zeilboot.

De filosofie van natuurlijk begraven houdt nochtans in dat je je eigen dood ziet als een schakel in een steeds terugkerende natuurlijke cyclus van leven en dood: alle levende organismen keren na hun dood terug naar de bodem en geven er voedsel aan nieuw leven en de mens is geen uitzondering op deze regel. Uit interviews blijkt trouwens dat familieleden en vrienden de plaats waar een dierbare begraven of uitgestrooid werd ook zonder grafsteen of monument of ander baken terugvinden en de angst voor een “anoniem graf” is dus ongegrond, maar toch verlangen de mensen een naamplaatje of ander herkenningspunt op hun graf.

naamplaatje als herkenningspunt

Van een echt, anoniem graf is trouwens nooit echt sprake, een natuurbegraafplaats wordt op dezelfde manier gerund als een klassieke begraafplaats: er zijn registers zodat men altijd je naam kan terugvinden en het nummer van je concessie, er zijn grondplannen die een duidelijk overzicht geven van de sectoren van de begraafplaats, men werkt met concessies die beperkt zijn in tijd, er zijn verschillende soorten concessies, ... Je zal als bezoeker nooit geconfronteerd worden met het feit dat niemand je kan vertellen waar de overledene die je zoekt werd begraven of werd uitgestrooid. In Groot-Brittannië zijn er zelfs natuurbegraafplaatsen waar men gebruik maakt van een GPS-netwerk: men tikt de coördinaten in van het graf dat je zoekt en de GPS loodst je zonder probleem door het bos tot bij je dierbare overledene. Natuurbegraafplaatsen laten in principe geen grafzerken of foto's of monumenten toe, maar je kan nooit stellen dat je te maken hebt met echte anonieme graven: men zal altijd maken dat de graven zo anoniem mogelijk zijn, het milieu in het algemeen en het landschap in het bijzonder zo weinig mogelijk zullen verstoren, maar er

is steeds een administratie aanwezig die maakt dat alle informatie opgezocht kan worden en elk graf terug gevonden kan worden.

In de praktijk zien we jammer genoeg dat vele natuurbegraafplaatsen zondigen tegen de basisregel dat een natuurbegraafplaats geen grafmonumenten toelaat: men laat “in overleg met de directie” toch monumenten toe om zo de twijfelende klanten voor zich te winnen die onterecht angst hebben voor een naamloos graf en maakt zelf wel even uit of zo een monument milieuvriendelijk is. Je ziet bijvoorbeeld afschuwelijke dingen zoals de traditionele ijzeren lantaarntjes opduiken (biologisch helemaal niet afbreekbaar en dus zwaar vervuilend) en het kost je als bezoeker in vele gevallen weinig moeite om de graven aan te duiden in het omringende landschap.

De natuurbegraafplaatsen bepalen zelf hoe ze de principes van natuurlijk begraven in praktijk brengen: laat je monumenten toe en aan welke voorwaarden moeten deze voldoen, kies je voor een aangeplant of een bestaand bos, een weide, of een combinatie van beiden, hoe pak je de praktische uitvoering van een begrafenis aan (het vervoer, de erediens, ...), ...? De filosofie van het natuurlijk begraven wordt op de meest uiteenlopende manieren in praktijk gebracht waarbij vooral de landelijke verschillen enorm opvallen en het is aan de klant om uit te zoeken welke aanpak hem of haar het beste ligt.

Kisten

Een natuurlijke begrafenis houdt niet alleen rekening met de milieuvervuilende aspecten van grafstenen en monumenten, vazen en bloemstukken: 80 tot 85% van de doodskisten die in de Verenigde Staten verkocht worden zijn gemaakt van staal en dus helemaal niet biologisch afbreekbaar. De handvaten zijn gewoonlijk gemaakt van plastic en zijn zodanig bewerkt dat ze het uitzicht van metaal hebben: ze zijn dus biologisch niet afbreekbaar. De meeste lijmen en lakken die gebruikt worden bij het vervaardigen van kisten zijn heel milieu-onvriendelijk en ook bij crematie zijn deze lijmen en lakken heel vervuilend. De duurdere kisten zijn soms gemaakt van exotisch hout, in sommige gevallen afkomstig van bedreigde boomsoorten.

Bij een natuurlijke begrafenis tracht men alle vervuilende factoren van een klassieke begrafenis zo veel mogelijk te bannen en men zal dus ook aandacht besteden aan de vervuilende aspecten van een klassieke kist. De overledene wordt begraven in een biologisch afbreekbare kist gemaakt uit onbehandeld inheems hout, gevlochten uit wilgenhout of riet of vervaardigd uit spaanderplaat of hard karton. Deze laatste kisten geven de afscheid nemende familieleden, vrienden en vriendinnen ook de kans een laatste handgeschreven of getekende persoonlijke boodschap mee te geven: vergelijk het een beetje met de klassieke gipsplaaster bij een gebroken been of arm waar vrienden, vriendinnen en familieleden snel een krabbel op zetten, een tekening op maken, een tekst op schrijven.

Het is ongetwijfeld even wennen aan het beeld van een kist die vol teksten en tekeningen staat van afscheidnemende volwassenen en kinderen, maar natuurlijke begrafenissen blijken regelmatig heel creatieve aangelegenheden te zijn waarbij de betrokkenen op een heel persoonlijke manier een laatste groet brengen aan de overledene: niet alleen een beschreven en beschilderde kist maar ook live muziek, een picknick, ... zie je regelmatig eens opduiken bij deze plechtigheden. Sommigen zullen zich bij het lezen van deze informatie misschien vragen stellen, maar dit soort gebruiken kennen we immers al heel lang en vinden we terug over de hele wereld: zo is het nuttigen van maaltijden op het graf van een overledene een vast onderdeel van de Mexicaanse Dag van de Doden en zien we datzelfde gebruik ook opduiken in de Russische cultuur waar men de overledenen ook na hun dood nog eens trakteert op een glaasje van hun lievelingsdrank en andere wereldse geneugten zoals sigaretten of eten. De beschilderde kisten, de live muziek en de picknicks die we soms zien opduiken bij begrafenissen op de Nederlandse natuurbegraafplaats Bergerbos maken gewoon deel uit van de enorme schat aan doodsrituelen die we over de hele wereld aantreffen. Niets vreemds onder de zon.

Lijkwaden

Een biologisch afbreekbare kist is natuurlijk geen verplichting bij een natuurlijke begrafenis: je kan ook kiezen voor een (eveneens biologisch afbreekbare) lijkwade. Sinds de moslims in ons land eigen percelen toegewezen krijgen op onze begraafplaatsen klinkt het gebruik van een lijkwade ons niet zo vreemd meer in de oren: het gebruik van een lijkwade maakt immers deel uit van het islamitische begrafenisritueel. Het heeft heel wat tijd gevraagd alvorens de crematie algemeen aanvaard werd door onze maatschappij: misschien kunnen de rechten, toegekend aan de moslimgemeenschap, een aanzet zijn om de lijkwade te aanvaarden als een volwaardig alternatief voor een doodskist. Dit zou in ieder geval de deur weer een beetje verder op een kier zetten voor de denkpiste van een natuurlijke begrafenis.

16

Urnen

Ook mensen die zweren bij een crematie zijn natuurlijk welkom op een natuurbegraafplaats: je laat je as in dit geval gewoon begraven in een biologisch afbreekbare urne. De lijkverbranding kent ondertussen al een heel lange traditie en dergelijke urnen, gemaakt op basis van zetmeel, zijn dan ook al jaren verkrijgbaar in de handel.

Friedwälder

Duitsland is blijkbaar een groot voorstander van deze manier van begraven. De Engelsen en Amerikanen blijken in de praktijk een heel gevarieerd aanbod te hebben waarbij je soms wel eens de wenkbrauwen fronst en de vraag kan worden gesteld of het niet te ver afdwaalt van het basisidee, de filosofie achter deze manier van afscheid nemen: grafmonumenten worden opeens toegelaten, een weide wordt omgetoverd tot bos waarbij de ene nieuw aangeplante boom naast de andere komt te staan zodat je zonder moeite het aloude, mooi op rijen geordende stramien van de klassieke begraafplaats herkent waar een natuurlijke begrafenis tegen reageert, het landschap ligt bedekt met naamplaten die het zicht enorm verstoren. Vele van de natural burial grounds in Groot-Brittannië en de Verenigde Staten zijn, alles bij elkaar genomen, vrij storende ingrepen in het landschap, en onze Noorderburen doen het met de drie natuurbegraafplaatsen die Nederland rijk is niet veel beter. Daar opende een derde natuurbegraafplaats eind 2010 de deuren in Venlo.

De “ontvangst” op de Nederlandse natuurbegraafplaats Bergerbos is in orde: je krijgt op een infopunt meteen een woordje uitleg bij de filosofie, een herdenkingsmonument maakt dat je zonder problemen te weten komt in welke sector de overledene ligt die je zoekt, je kan in vertrouwen kaarsen meenemen naar het graf en een afscheidskapel geeft mensen de mogelijkheid om een laatste groet te brengen.

17

herdenkingsmonument

basaltblokjes met de namen van de overledene en een vakletter, per jaar van begraven.

Reeds bij het aanvangen van de wandeling op de begraafplaats valt op dat hier zwaar werd gezondigd tegen het principe dat monumenten niet toegelaten zijn op natuurbegraafplaatsen. Het kost je geen enkele moeite om de graven te ontdekken in het boslandschap. De directeur geeft in interviews trouwens toe dat hij in het begin te laks is geweest met het toepassen van de principes: zaken die eigenlijk zondigen tegen de basisregels van natuurbegraafplaatsen werden toegelaten en zo iets gaat al snel escaleren.

Families en vrienden merken op dat de regels voor sommigen blijkbaar niet gelden en eigenen zich hetzelfde recht toe. Af en toe zie je een graf dat echt voldoet aan de basisfilosofie van de green burials: een heel eenvoudig, klein, houten naamplaatje met een naam en een geboorte- en sterfdatum en bloemenruikers die via natuurlijke weg deel worden van het omringende landschap zijn de enige dingen die deze graven sieren.

laatste rustplaats helemaal in de geest van natuurlijk herdenken,

dit niet...!

Een groter contrast kan je je moeilijk voorstellen met het overgrote deel van de andere graven op deze begraafplaats die versierd worden met vazen, schalen, foto's, beeldjes en andere dingen die eigenlijk taboe horen te zijn op een natuurbegraafplaats. Gelukkig grijpt de directie toch nog in wanneer het werkelijk te gortig wordt: zo zag ik bij een afschuwelijk opgetuigd graf de boodschap staan of men alstublieft het graf een uitzicht zou willen geven dat niet botst met het natuurlijke uitzicht van het bos waarin het zich bevindt. De boodschap was jammer genoeg wel al twee jaar oud en een mens stelt zich op zo een moment dan ook de vraag in hoeverre er echt ingegrepen wordt. Misschien moet de directie op het infobord de boodschap meegeven dat men bij het versieren van de graven rekening moet houden met de bosomgeving?

De openlucht-kapel van Bergerbos

De toegevingen die gedaan zijn aan de families en de vrienden van de overledenen maken dat het opzet van deze natuurbegraafplaats jammer genoeg voor een groot deel de mist is in gegaan: je kan deze begraafplaats eigenlijk nog het best omschrijven als een groen getinte klassieke begraafplaats, neergepoot in een natuurlijk bos. De bijwijken kitscherige grafmonumenten zijn een enorm storende factor in het landschap, een landschap dat gelukkig af en toe eens gesierd wordt met een sober graf of een heel aangename en prachtige rustplaats zoals de openlucht-kapel. Ook positief om melden is het uitgebreide netwerk waterpunten dat verspreid ligt over de begraafplaats. De jaartallen op de graven maken ook heel duidelijk dat dit ideeëngoed niet gebonden is aan een bepaalde generatie, geen filosofie is die alleen maar aanhangers zou kennen bij de jongeren bijvoorbeeld: jong en oud vindt hier een laatste rustplaats, kleinkinderen en grootouders liggen er naast elkaar.

In Duitsland kent men de Friedwälder, ook wel eens Ruhewälder genoemd, bossen en wouden die voorbehouden worden om ook als begraafplaats te dienen. In een bestaand en beschermd bos of woud reserveert men enkele stroken voor natuurlijke begrafenissen. Zo zijn deze Friedwälder in Duitsland een milieubeleidsinstrument van de overheid waarbij men in één klap verschillende problemen aanpakt: de beschermde bossen en wouden krijgen door het feit dat ze ook als “levende begraafplaats” dienst doen meteen een taak toebedeeld die extra respect en bescherming afdwingt (men “versterkt” dus als het waren dat statuut “beschermd natuurgebied” die deze bossen al hebben) en men lost meteen het vraagstuk van een groeiende bevolking, een toename van het aantal overlijdens en het gebrek aan ruimte op. Men moet immers niet langer in de ruimtelijke ordening plaats voorzien voor begraafplaatsen, maar geeft de overledenen gewoon een plaats in het beschermd natuurgood van de natie.

De regels zijn heel duidelijk: er wordt geen grafmonument toegelaten, gaat ook niet in overleg met de familie of de vrienden op zoek naar een kunststuk dat in harmonie met de omgeving zou zijn, iets wat op het Nederlandse Bergerbos bijvoorbeeld heel makkelijk wordt toelaten. Er komt niets op een graf te staan of te liggen, je kan er bij een begrafenis alleen een ruiker bloemen neerleggen die na verloop van tijd zal vergaan, zal opgenomen worden in het landschap. Men laat er ook geen begrafenissen toe in kist of lijkwade, zelfs indien deze biologisch afbreekbaar en dus heel milieuvriendelijk zouden zijn. In een Friedwald laat men alleen begrafenissen toe in biologisch afbreekbare urnen.

Wat het herkennen van een graf betreft, zijn de regels weer even simpel: elk “graf”, elke boom, krijgt een boomnummer. Zo een boomnummer is natuurlijk onderdeel van de administratie die, zoals ik eerder al zei, ook eigen is aan natuurbegraafplaatsen. Het Nederlandse Bergerbos is, net als de meeste Britse natuurbegraafplaatsen, een privé-initiatief, maar in Duitsland liggen de kaarten anders: door worden de natuurbegraafplaatsen beheerd door een nationale, overkoepelende organisatie die meteen de hele administratie voor haar rekening neemt: reserveren van graven, verkopen van graven, overleggen met de overheid om het aantal natuurbegraafplaatsen uit te breiden, ...

Wanneer je heel die administratie wil bewerkstelligen vanop één plaats is een wel doordachte manier van werken zeker nodig, en dat zie je ook aan die boomnummers. Die worden niet zo maar willekeurig toegekend. Bij mijn bezoek aan het Friedwald Bad Münstereifel viel op dat die boomnummers allemaal voorafgegaan worden door de letters BME. Op deze manier maak je via het boomnummer meteen duidelijk dat het hier gaat om een boom die terug te vinden is op de natuurbegraafplaats van Bad MünsterEifel: dergelijke unieke boomnummers maken dat je dus met alle gemak de hele administratieve rompslomp die het beheer van een begraafplaats met zich meebrengt bij elkaar kan brengen op één locatie.

Wanneer de bomen een boomnummer hebben gekregen maakt men soms via gekleurde linten duidelijk dat bepaalde bomen behoren tot een bepaald concessietype. Gele, rode en blauwe linten maken duidelijk dat een bepaalde boom deel uitmaakt van het aanbod individuele graven, vriendengraven of gemeenschappelijke graven.

Boom met concessienummer en aanduiding graftype via gekleurd lint

De individuele graven zijn de duurste concessies, daar het aantal overledenen onder deze boom beperkt wordt tot één (de alleenstaande man of vrouw) of twee (de echtparen of samenwonenden).

Goedkoper zijn de vriendengraven of familiegraven, graven waarbij je toelaat dat het maximum toegelaten aantal van tien personen een laatste rustplaats vindt onder die boom. Maar je betaalt toch nog altijd een meerprijs, omdat je in het geval van een vriendengraf toch bij voorbaat contractueel vastlegt welke personen precies in dit graf komen te liggen (gezinsleden, familieleden, vrienden).

Het goedkoopste graf is het gemeenschapsgraf, waarbij opnieuw dat maximum aantal van tien overledenen in het graf komt te rusten, maar deze keer kennen deze mensen elkaar totaal niet, volgen ze gewoon de volgorde die voortspruit uit de natuurlijke overlijdens en het aanbod van graven: nummer tien in de rij volgt gewoon nummer negen in het graf en de volgende betekent het begin van een nieuwe reeks en bijhorend graf.

Wanneer een graf eenmaal in gebruik is genomen hebben de gekleurde linten niet langer nut en worden ze verwijderd: via plaatjes zal je dan te zien krijgen tot welke categorie het graf behoort dat je groet. De plaatjes zullen je snel duidelijk maken dat er maar één of twee personen in het graf liggen, en wanneer meerdere personen een laatste rustplaats hebben gevonden in het graf zal steeds vermeld worden of het hier om een familiegraf, een vriendengraf of een gemeenschapsgraf gaat.

Een individueel graf, gesierd met een mooie boodschap

Die plaatjes zijn trouwens helemaal niet storend: een natuurbegraafplaats grijpt zo weinig mogelijk in in de natuur en wanneer je door zo een Friedwald stapt wordt het landschap ook helemaal niet verstoord door deze naamplaatjes en boomnummers. Van op de wandelpaden is er niets te zien dat wijst op een begraafplaats, de weinige gekleurde linten uitgezonderd. Wanneer je de “graven” wil zien moet je echt het wandelpad verlaten en je tussen de bomen begeven en je zal zien dat die plaatjes bevestigd zijn op de zijde van de boom die niet zichtbaar is vanop de wandelpaden: de aanduiding dat het hier om een “graf” gaat stoort dus op geen enkel moment het natuurlijke uitzicht van deze beschermde bossen. Die grafmarkeringen zijn ook vrij sober, blijven in de meeste gevallen beperkt tot een boomnummer en een naamplaatje met namen en geboorte- en overlijdensdata.

Soms krijg je een dichtregel of spreuk of ander tekstje te lezen, maar dergelijke boodschappen zijn eerder uitzondering dan regel. Wanneer je rondwandelt in zo een Friedwald merk je duidelijk dat er heel goed is nagedacht over de manier waarop je deze

filosofie in praktijk wil brengen en ik ben er dan ook zeker van dat men de mogelijkheid om die plaatjes rond de boom te binden met lint in overweging zal genomen hebben, maar blijkbaar heeft men gekozen voor de piste om deze plaatjes te bevestigen met een schroef of een nagel: schroeven en nagels zijn niet zo milieuvriendelijk en je toont door het gebruik van schroeven en nagels ook geen respect voor de boom die per slot van rekening nog altijd een levend grafmonument is, maar er is natuurlijk het argument dat linten rond een boom het landschap enorm storen (het feit dat die linten verwijderd worden wanneer een voorbehouden graf eenmaal in gebruik wordt genomen spreekt boekdelen).

Dit graf is duidelijk een familiegraf

Deze Friedwälder maken op een heel mooie manier duidelijk dat een beschermd bos, een onderdeel van een beschermd natuurgebied, ook een plaats kan zijn waar je rustig samen kan zijn met je overleden familieleden of vriend(inn)en.

Wanneer je de kaart bekijkt van de organisatie die achter deze Friedwälder staat, zie je dat men reeds 26 soortgelijke begraafplaatsen telt in Duitsland. Je mag dus gerust stellen dat deze formule veel succes kent bij onze Oosterburen. Wat ook opviel bij mijn bezoek aan het Nederlandse Bergerbos en het Duitse Bad Münstereifel was de kindvriendelijkheid van deze natuurbegraafplaatsen: een kleine, eenvoudige speeltuin, bestaande uit houten speeltuigen, staat naast de parkeerplaats ter beschikking van de kinderen, auto's worden absoluut geweerd, alleen voetgangers worden toegelaten op Bergerbos en in de Duitse Friedwälder laat men naast de voetganger ook fietsers toe en beschikt men over ruiterspaden voor de

paardenliefhebbers daar deze natuurbegraafplaatsen een onderdeel zijn van een groter, beschermd natuurgebied waar recreatie tot op een zeker niveau toegestaan wordt.

Ere wie ere toekomt: de man die als eerste een Friedwald opende was de Zwitser Ueli Sauter. Een vriend van Sauter droomde er van na zijn dood aan de wortels van een boom te rusten in een Friedwald, een oord van vrede waar mensen hun laatste rustplaats zouden vinden en waar de bomen dienst zouden doen als levend grafmonument. Toen die vriend in 1993 overleed begroeven Sauter en de andere vrienden zijn urne (toen nog illegaal) aan de wortels van een boom. Sauter nam zich de moeite het idee van een Friedwald te verspreiden en kreeg gedaan dat deze manier van begraven erkend werd door de Zwitserse staat.

Zwitserland kent ondertussen ... al 60 Friedwälder. De eerste soortgelijke begraafplaats in Duitsland werd in dienst genomen in 2001 en was een initiatief van Axel Baudach. Toen Baudach bij de begrafenis van zijn grootvader een sterke afkeer voelde voor de traditionele uitvaart en de klassieke begraafplaats ging hij op zoek naar alternatieven en botste hij op het Friedwald-idee van Sauter.

24

In de praktijk blijken er toch wel enkele opmerkelijke verschillen te zijn tussen de oorspronkelijke Zwitserse aanpak en de Duitse manier van werken. Wanneer je de homepage van de Zwitserse Friedwälder raadpleegt, zie je dat men in Zwitserland geen (biologisch afbreekbare) urnen begraaft: men graaft een put bij de wortel van de boom en strooit de asse gewoon uit over de boomwortel, waarna men de put weer dicht. Men gebruikt ook geen plaatjes of lintjes maar markeert de boom met een geverfd merkteken. Meer uitleg rond de Duitse en Zwitserse Friedwälder vind je op de websites www.friedwald.de en www.friedwald.ch

Stichting Natuurlijk Herdenken

Bij onze noorderburen zit men ondertussen ook niet stil: mensen storen zich blijkbaar aan de vele landschapsvervuilende grafmonumenten op de privaat natuurbegraafplaatsen en de overheidsdienst Staatsbosbeheer heeft dan ook, naar het voorbeeld van Duitsland en Zwitserland, het initiatief genomen om beschermde natuurgebieden deels voor te behouden voor de uitstrooiing van asse. In Hoog Buurlo op de Veluwe werd in 2010 een eerste natuurterrein, een beukenbos, voorbehouden voor asverstrooiing in de vrije natuur.

Nabestaanden kunnen de hele uitstrooiing op zich nemen of kiezen voor de ietwat duurdere variant waarbij ze bijgestaan worden door iemand van de Stichting Natuurlijk Herdenken zoals dit initiatief officieel heet. Vanzelfsprekend moeten de familieleden en vriendenkring van de overledene zich houden aan de regels wanneer ze zelf de uitstrooiing op zich nemen: op het certificaat staat duidelijk vermeld in welk gebied de asse mag verstrooid worden. Nabestaanden krijgen de mogelijkheid een subtiele markering aan te brengen door middel van een zwerfkei, maar je moet aanvaarden dat deze verplaatst kan worden door wroetende everzwijnen, grondverzakkingen of andere natuurlijke fenomenen. Nederland kiest dus, na al die jaren, ook voor de originele Zwitserse en Duitse piste van de Friedwälder waarbij beschermd natuurgebied wordt voorbehouden voor asverstrooiing.

De Stichting Natuurlijk Herdenken reageert tegen landschapsvervuilende grafmonumenten op natuurbegraafplaatsen, zoals dit monument op de natuurbegraafplaats Bergerbos

Meer info rond de Stichting Natuurlijk Herdenken vindt u op volgende website:

<http://www.natuurlijkherdenken.com>

Het vrijgeven van dit eerste stuk natuurgebied moet gezien worden als een experiment: de inrichtende macht stelt zich o.a. de vraag wat het effect zal zijn van het uitstrooien van al deze menselijke asse op de natuur. In volgende reactie van het Platform Natuurbegraven in Nederland lezen we dat deze angst volledig ongegrond is:

<http://www.reiderwolde.nl/docs/reactie-platform-natuurbegraven-nederland.pdf>

Andere milieuvervuilende aspecten van een klassieke begrafenis

Naast de grafstenen, monumenten, vazen en kisten zijn er ook nog andere deelaspecten van een klassieke begrafenis die het milieu zwaar belasten. Bij een natuurlijke begrafenis zal men tot in de details aandacht besteden aan alles wat de overledene draagt: nylons of een brilmontuur zijn bijvoorbeeld biologisch niet afbreekbaar en dus niet gewenst.

In onze contreien worden de grafkelders opgemetst of in beton gegoten. Het mag duidelijk zijn dat baksteen en beton geen bodemvriendelijke materialen zijn. Grafkelders zijn dan ook taboe op een natuurbegraafplaats waar men alleen gebruik maakt van ecologisch verantwoorde materialen. Baksteen en beton bemoeilijken trouwens ook de drainage van het terrein.

In de Verenigde Staten kent men de traditie van het balsemen waarbij het bloed van de overledene verwijderd wordt uit het lichaam en vervangen wordt door een enorm vervuilend en heel toxisch bewaarmiddel dat niet alleen het ontbindingsproces van het stoffelijk overschot aanzienlijk zal vertragen maar ook de bodem zwaar zal vervuilen wanneer de natuur eenmaal het pleit wint en haar gewone gang kan gaan. Bij crematie zal deze stof via de vrijgekomen rook de lucht zwaar vervuilen. Een stoffelijk overschot dat begraven wordt op een natuurbegraafplaats mag dan ook onder geen beding gebalsemd zijn of chemisch behandeld worden om verval tegen te gaan.

Een andere heel vervuilende factor eigen aan de klassieke begraafplaatsen is het gebruik van herbiciden om de vegetatie onder controle te houden. Een natuurbegraafplaats kent dit probleem natuurlijk niet daar ze “een stukje ongerepte natuur” is. Men kent geen “onkruid” of “ongewenste diersoorten” op deze dodenakkers en in het “slechtste geval” controleert men de wildernis een beetje met de snoeischaar en de houtzaag, kort men even een tak in die de doorgang bemoeilijkt of verhindert men dat een pad overwoekerd wordt door één of andere plant of struik.

Een laatste vervuilend aspect van een traditionele begrafenis is het vervoer. Iedereen weet dat een (lijk)wagen de lucht vervuult, ongeacht of hij op benzine of diesel rijdt. Dit is dus één van die aspecten waarbij natuurbegraafplaatsen met elkaar in de clinch gaan, zich via de aangeboden oplossing een milieuvriendelijk imago aanmeten en zo klanten weglokken bij de concurrentie. Het zal niemand verwonderen te lezen dat er natuurbegraafplaatsen zijn die aanbieden om de overledene met de oude paardenkoets naar het graf te brengen. Maar wanneer je een beetje op zoek gaat naar informatie op het internet kom je bijvoorbeeld ook de mogelijkheid tegen die laatste rit van ontmoetingsruimte naar graf te doen via een trekkar: de kist wordt op de kar gezet en door familieleden en vrienden tot bij het graf getrokken. De kist zelf in het graf zetten en het graf zelf dichten is de normaalste zaak van de wereld bij deze uitvaartplechtigheden die over het algemeen een heel eigen en heel intiem karakter hebben.

In hoeverre komt de Vlaamse wetgever tegemoet aan het gedachtengoed van een natuurlijke begrafenis?

In de praktijk zien we dat bijna alle natuurbegraafplaatsen in Groot-Brittannië en de Verenigde Staten (de absolute koplopers wat betreft dit fenomeen) privé-initiatieven zijn: boeren zoeken een oplossing voor de grond die ze bezitten of particulieren kopen een stuk grond of bos en na het aanvragen van de nodige vergunningen en het vervullen van andere administratieve verplichtingen mogen ze dit eigendom gebruiken als green burial ground, natuurbegraafplaats. Het lijken wel begrafenisondernemers die niet alleen de dienst verzorgen maar ook een eigen privé-begraafplaats runnen voor hun cliënteel. In België, en meer bepaald in Vlaanderen, is dergelijk privé-initiatief onmogelijk. Het decreet op de begraafplaatsen en de lijkbezorging van 16 januari 2004 is heel duidelijk: alleen gemeenten zijn bevoegd in deze materie.

Als particulier zal je dus gelijkgestemde zielen moeten vinden zodat je in groep de gemeentelijke overheid kan overhalen een natuurbegraafplaats te openen. In Geel peilde gemeenteraadslid Luc Verguts in 2007 even naar de mogelijkheden en Groen! opperde even het idee in Kortrijk, maar beide initiatieven stierven een stille dood.

De wetgever staat ook niet afkerig tegenover milieuvriendelijke begrafeningen en crematies. Het decreet stelt duidelijk dat gebruik van doodskisten, foedralen, doodswaden, producten en procedés die de natuurlijke en normale ontbinding van het lijk of de crematie beletten, verboden zijn. Een balseming of enige andere conserverende behandeling, voorafgaandelijk aan de kisting, kan alleen in bepaalde uitzonderingen toegestaan worden. De wetgever maakt dus heel duidelijk dat ingrepen die het natuurlijk ontbindingsproces vertragen niet getolereerd worden.

27

Een natuurbegraafplaats is een begraafplaats zonder grafmonumenten, zo hebben we gelezen. Kan je als wetgever de mensen verbieden om een grafmonument of grafsteen te zetten op het graf van een familielid of vriend(in)? Ook op deze vraag geeft het decreet een heel duidelijk antwoord. In artikel 25 lezen we dat iedereen het recht heeft een grafteken te zetten op het graf van zijn verwante of vriend, tenzij de overledene anders heeft beschikt of zijn verwanten er zich tegen verzetten. Vanzelfsprekend schrijft de gemeente de regels voor waar een grafmonument aan moet voldoen: afmetingen en materiaal. Je kan, strikt wettelijk gezien, de mensen dus niet verbieden om een grafteken of een steen te plaatsen. Laat deze “bovengrondse vervuiling” nu net één van de belangrijkste argumenten zijn om te kiezen voor een natuurlijke begrafenis. De lokale overheid zal dus niet alleen groen licht moeten geven voor natuurbegraafplaatsen: ze zal de bevolking ook duidelijk moeten maken dat een monument of grafsteen op een natuurbegraafplaats absoluut niet gewenst is daar ze de natuur verstoren.

Wie dit artikel goed leest ziet echter ook dat de overledene in heel die discussie rond een grafmonument nog altijd het laatste woord heeft. Er wordt wel degelijk rekening gehouden met de laatste wilsbeschikking van de overledene: wanneer je testamentair bepaalt dat er geen grafsteen of monument op je graf mag komen zal iedereen zich bij deze wens moeten neerleggen, deze wens van jou moeten respecteren. En natuurlijk is er nog altijd het reglement van de begraafplaats waar je rekening mee moet houden: wanneer je als uitbater van de begraafplaats reglementair vast legt dat er geen grafmonumenten, ornamenten, beelden, vazen of grafstenen toegelaten zijn zal iedereen zich aan die regel moeten houden.

De wetgever staat niet stil: het decreet van 16 januari 2004 werd datzelfde jaar, nog geen zes maanden na datum, al eens aangepast. Op 28 juni 2004 verscheen in het Belgisch Staatsblad een verbeterde versie.

Zo stelt de wetgever deze keer heel duidelijk dat de grond die gebruikt wordt op de begraafplaatsen het natuurlijk ontbindingsproces op geen enkele wijze in negatieve zin tegen mag werken!

We herinneren ons nog hoe bij een natuurlijke begrafenis alle milieu-onvriendelijke stoffen die betrekking hebben op de dode zelf geweerd worden: men trekt een vrouw geen nylons aan, men zet de overledene geen bril op, ... omdat nylon of het montuur van een bril niet verteren en dus de bodem vervuilen. De wetgever heeft blijkbaar ook al iets opgevangen van deze stelling, want in datzelfde besluit lezen we dat kledingstukken of andere omhulsels die het verteringsproces ernstig vertragen verwijderd moeten worden.

Waar de wetgever in het vorige decreet vrij vaag bleef over het aspect “balseming”, is dit vier maanden later niet meer het geval, integendeel: een heel luik wordt gewijd aan dit fenomeen. Er wordt uitgebreid ingegaan op de vraag of balseming is toegestaan en aan welke voorwaarden die balseming moet voldoen en het besluit is heel duidelijk: balseming wordt alleen in uitzonderlijke gevallen toegestaan en moet de skelettering van het lijk binnen tien jaar na het overlijden garanderen.

Ook nu benadrukt de wetgever opnieuw het feit dat milieu-onvriendelijke stoffen niet toegelaten zijn.

Op 21 oktober 2005 neemt de Vlaamse Regering nog eens een laatste besluit, gepubliceerd op 15 december 2005, waarin klaar en duidelijk wordt bepaald aan welke voorwaarden kisten en lijkwaden moeten voldoen. Vele van de principes die eigen zijn aan natuurlijk begraven vinden we terug in dit besluit: het weren van vervuilende lakken en lijmen, de verplichting om afbreekbare materialen te gebruiken, het verbod op metalen handvaten, ... Het besluit leest als een sprookje voor de aanhangers van de natuurlijke begrafenis.

Besluit

Zo te zien zijn alle voorwaarden vervuld om werk te maken van natuurbegraafplaatsen in België. De wetgever heeft reeds een heel milieuvriendelijke wetgeving op papier gezet en geeft zo blijkt van een grote bekommernis om het milieu: de bal ligt nu duidelijk in het kamp van de stad of gemeente, de verantwoordelijke schepenen en burgemeesters.

Er waren in een niet zo ver verleden de voorstellen in Geel en Kortrijk en in februari 2010 verraste Wouter Van Bellingen, schepen van Sint-Niklaas, vriend en vijand met de eerste natuurbegraafplaats van België. Verschillende kranten maakten melding van dit begraafbos maar de uitleg bij het initiatief bleef vaag: wie al een tijdje oog heeft voor het fenomeen had vele vragen en hij werd door ons gecontacteerd. Via mail gaf hij uitgebreid antwoord op de vele vragen rond dit project: “Een bestaand bos populieren grenzend aan de begraafplaats Heimolen werd aangekocht en volledig heraangelegd: de rechtlijnige inplanting en het feit dat er maar één boomsoort geplant werd maakten dat je niet echt kon spreken van een natuurlijk bos, dus werden alle bomen gerooid en vervangen door een mengeling van verschillende inheemse soorten. Bloemrijke vlakten en grasvelden maken het groene plaatje compleet en het eindresultaat mag je gerust een natuurbos noemen. Doorheen het bos werden wandelpaden aangelegd en centraal gelegen bevindt zich een open afscheidsplaats waar familie en vriend(inn)en de nodige rust en intimiteit vinden voor bezinning en rouwverwerking”.

Dergelijke bezinningsplaats vinden we ook terug op de Nederlandse natuurbegraafplaats Bergerbos waar Van Bellingen naar alle waarschijnlijkheid zijn mosterd heeft gehaald voor dit idee. “Het natuurlijke en neutrale karakter van de begraafplaats mag niet verstoord worden en het aanbrengen van herkenningstekens, gedenkplaatjes en soortgelijke ornamenten is dan ook strikt verboden: een infozuil aan de ingang van het begraafbos meldt je wie waar begraven werd.”, zo vervolgt de schepen. Een wereld van verschil is dit met de Britse en Nederlandse natuurbegraafplaatsen waar men bereid is de meest lelijke toegevingen te doen om tegemoet te komen aan die angst voor het “anonieme graf”. De begraafplaats is niet voorbehouden voor inwoners van Sint-Niklaas: iedereen is welkom. Men is duidelijk gewonnen voor het Duitse model van de Friedwälder: biologisch afbreekbare kisten en lijkwaden zijn verboden, alleen biologisch afbreekbare urnen zijn toegelaten. In Groot-Brittannië, de Verenigde Staten en Nederland is het vrij normaal dat je zelf de overledene in het graf laat zakken, zelf het graf dicht, ... maar in Sint-Niklaas krijgen noch familieleden, noch vriend(inn)en dit recht: alleen het personeel van de begraafplaats heeft het recht een urne te begraven. Van Bellingen heeft, wat deze kant van de zaak betreft, duidelijk zijn inspiratie gezocht in Duitsland.

In het masterplan van de begraafplaatsen Schoonselhof Antwerpen en Kruisveld Hasselt wordt het idee van een strooibos geopperd. In Hasselt zou men het begraven van een urne niet toelaten (zelfs niet indien deze biologisch afbreekbaar zou zijn) maar mag je zelf de as uitstrooien onder een eigen familieboom. Blijkbaar hamert men niet zo op het neutrale en natuurlijke karakter van het bos zoals in Sint-Niklaas het geval is en gaat men op zoek naar een éénvormig symbool dat kan aangebracht worden om zo te voldoen aan de wens van vele mensen om hun doden te herdenken. Het idee van dergelijke uitstrooiing is dat de wortels van de boom de as van de overledene opnemen zodat deze laatste nog een tijd “verder leeft”. Het strooibos zou verder voorzien worden van de nodige zitbanken en afdaken. Het idee van Hasselt ligt wel heel dicht bij het originele Zwitserse idee: hopelijk denkt men bij het zoeken naar een éénvormig symbool ook aan het Zwitserse voorbeeld waarbij een boomvriendelijk geverfd merkteken de norm wordt en elk ander herdenkingsteken (naamplaatjes, vazen, ...) geweerd wordt.

Het strooibos op het Schoonselhof in Antwerpen is sinds 1 januari 2011 in gebruik genomen, benieuwd wie zal volgen en zo tegemoet zal komen aan de wensen van de Belgische aanhangers van dit ecologisch gedachtengoed.

http://www.igreens.org.uk/woodland_burial_sites_uk.htm

<http://naturalburial.coop/USA/>

<http://naturalburial.coop/canada/>

<http://www.naturalmatters.net/green-woodland-burial-site-directory.asp>

<http://www.eco-coffins.com/>

<http://www.green-casket.com/>

http://urnwinkel.be/shop/11/ecologische_urnen.html

<http://www.ecopod.co.uk/>

<http://www.kartonnenkist.nl/>

<http://www.natuurbegraafplaats.nl/>

<http://www.reiderwolde.nl/docs/reactie-platform-natuurbegraven-nederland.pdf>

<http://www.friedwald.de>

<http://www.friedwald.ch>

<http://www.solutionsforlandscaping.com/applications/cemeteries/>

<http://www.hamdown-greenburial.co.uk/green.php>

Grave matters: a journey through the modern funeral industry to a natural way of burial /

Mark Harris .- New York, Scribner, 2008 .- ISBN 978-1416564041

LIDGELDEN EPITAAF 2012

- 25 € gewoon lid
- 125 € steunend lid
- 1500 € beschermend lid

overschrijven op rekeningnummer: 068-2039260-56

IBAN: be20 0682 0392 6056 BIC : GKCCBEBB

Voor de registratie en communicatie is het belangrijk om bij de overschrijving melding te maken van de naam van het lid, met adres, e-mail, jaartal lidmaatschap en één van de hierboven vermelde termen.